

MR. SMAJO HALILOVIĆ

ULOGA HISTORIJE I MUZEOLOGIJE U OBRAZOVANJU MLADIH

Abstrakt: U općem historijskom okviru pred nastavni program posebno su stavljeni zadaci čiji je osnovni smisao da se učenik uputi u historijsku prošlost države Bosne i Hercegovine, da učenici spoznaju kulturnu baštinu svoga i ostalih naroda, i da razvijaju duh tolerancije i demokratsko pravo na različitost mišljenja, da se kod učenika razvija sposobnost samostalnog rasuđivanja i samostalnog korišćenja historijskih izvora.¹

Ideja humanizma onoga što je ovim akcentirano predstavlja krajnju suprotnost tekstovima udžbenika koji su štampani i izdavani prije 1990. godine.

U muzeju djeca mogu vidjeti, dotaknuti i pomirisati; mogu sami držati alate i koristiti uređaje. U muzejima se historiji pristupa u istraživačkom duhu.

Cljučne riječi: historija, muzeji, nastava, škole, udžbenik, manipulacija, holokaust, Jevreji

RAZVOJ NASTAVE EVROPSKE HISTORIJE

U posljednjih dvadeset godina, nastava historije, a posebno evropske historije, u školskim se programima, u većini evropskih srednjih škola, u velikoj mjeri promijenila. Ravnoteža između nastave savremene i starije historije se promijenila.

Pedesetih godina prošlog stoljeća, najveći dio nastavnih planova i programa u Zapadnoj Evropi "pokrivao je" Prvi svjetski rat, ključne događaje

¹ F. Isaković, "Zastupljenost srednjovjekovne Bosne u udžbenicima historije"; Zbornik radova, *Bosanska srednjovjekovna država i suvremenost*, Sarajevo, 1996. god., str. 154.

i razvoj u godinama između ratova, Drugi svjetski rat, obnovu nakon rata i pojavu hladnog rata. U nekoliko zemalja, skoro se pola nastavne historije u srednjim školama fokusiralo na XIX i XX stoljeće.²

Poznato je da neki od novijih nastavnih planova i programa kao i udžbenici historije, uključuju i savremenu Evropu, odnosno raspad Sovjetskog saveza i posljedice za zemlje Srednje i Istočne Evrope i implikacije po cijelu Evropu i svijet.

Danas je u nastavi historije u Evropi veći naglasak na novijoj, odnosno historiji ovoga vremena – na posljednjih 25 godina. Tvrdilo se da tumačenje i zaključci o savremenim događajima mogu biti privremeni, s obzirom na to da nemaju pravu historijsku perspektivu, da su dokazi koji su u tom trenutku dostupni, neujednačenog kvaliteta, te se nastavnicima i učenicima, u sagledavanju nekih novijih događaja sa odgovarajuće distance, mogu pojaviti teškoće, s obzirom na lično učešće, na lične stavove i na eventualnu odanost. Sada se sve više prihvata ideja da se ovo jednako može odnositi na nastavu historije bilo kojeg perioda.³

U Evropi je sve veći interes za nastavu koja će se baviti evropskom i svjetskom historijom, a ne samo osvjetljavanjem određenih aspekata nacionalne historije. Pristup nastavi historije u školama slijedi trendove naučnog izučavanja historije. Rezultat toga je da u evropskim obrazovnim sistemima postoje određena kretanja ka proširivanju sadržaja nastave historije, da se uključi društvena, ekonomska, kulturna, čak i intelektualna historija, podjednako koliko i politička i diplomatska. U Evropi se formirao i novi fokus na historiju grupa koje su ranije uglavnom bile ignorirane u nastavnim planovima i programima: žene, nacionalne manjine, djeca, porodice, imigranti. Ovakav razvoj pred nastavnike historije postavlja nove izazove.

U Evropi postoji trend koji se odmiče od konvencionalnih tekstova i ide ka radnim knjigama koje učeniku daju pristup različitim izvorima i materijalima, koje mogu sami analizirati i tumačiti (karte, fotografije, statistički podaci, izvadci iz dokumenata, svjedočenja). Ponekad se ovakvi izvori priređuju tako da ilustriraju određene ideje koje se izražavaju u tekstu, ali isto tako mogu biti neovisne o tekstu, i za cilj imati upoznavanje učenika i studenata sa procesom analiziranja određenih dokaza.⁴

² R. Stradling, *Kako predavati historiju Evrope XX vijeka*, Sarajevo, 2001., str. 11.

³ Cit.djel., str. 11

⁴ F. Pingel, *The European home: representation of the 20th century in history textbooks*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2000.

Ovakav trend je vidljiv u udžbenicima koji su se objavili u Zapadnoj Evropi, ali postoje naznake da se počinju uvoditi elementi formata radnih knjiga u školske udžbenike historije zemalja Srednje i Istočne Evrope.

Danas se prihvaća i mišljenje da nastava historije i udžbenici nisu jedini učenicima dostupni izvori informacija o Evropi. Što je događaj bliži sadašnjosti, to je veći spektar izvora koji žele dati tumačenje i obrazovanje: političari, novinari, radiotelevizijske kuće, autori dokumentarnih i igranih filmova. Učenici poznaju i ljude u porodici ili zajednici koji imaju iskustva "iz prve ruke" o ključnim historijskim događajima novije historije. Sve veći broj učenika u školama, posebno u Zapadnoj i Sjevernoj Evropi, ima pristup historijskim pregledima i tumačenjima kroz nove komunikacijske tehnologije (digitalna tehnologija, CD romovi i Internet).⁵

I to se mora učiti, a kritičko "čitanje" filma ili dokumentarnog materijala traži dodatno znanje i dodatne vještine, iz kojih učenicima treba poduka.

INTENCIJE NOVOG PLANA I PROGRAMA ZA HISTORIJU KAO NASTAVNI PREDMET

Iz postavki koje su izvedene iz programske orijentacije historije kao nastavnog predmeta u svim vrstama škola Federacije Bosne i Hercegovine, uzimajući u prvom redu u obzir bitno izmijenjenu konstelaciju društvenih i političkih prilika u Bosni i Hercegovini poslije 1991. godine, pred potencijalne autore udžbenika za historiju postavljen je zadatak da se dijelu koji se odnosi na nacionalnu historiju, Bosni i Hercegovini obezbijedi mjesto u prošlosti koje joj po ocjeni naučne dokumentacije i pripada.

Okvir u kome se to mora ostvariti pretpostavlja, kako elemente kvantitativnog, tako i elemente kvalitativnog. U smislu prvog, bitno je da se događajima bosanskohercegovačke historije obezbijedi u udžbenicima dovoljno prostora, da pregled njene historijske prošlosti bude konzistentan i maksimalno obrazovno i odgojno usmjeren.⁶

U smislu kvalitativnog, pred autore su postavljeni još složeniji zadaci. Po naučno zasnovanoj problematici, po osjećanju ravnopravnosti i a zastupljenosti južnoslavenskog prostora, prema programu nije bitno narušena proporcionalnost.

⁵ R. Stradling, cit. djel., str. 15.

⁶ F. Isaković, cit. djel., str. 154.

Nastavni plan i program za historiju kao nastavni predmet identičan je za osnovnu školu i gimnaziju. Razlika je samo u obimu materijala i prilagodljivosti pisanja. Za tehničke, stručne, medicinske, umjetničke i specijalne škole izrađen je nastavni plan i program s tematskim oblastima kao i za gimnaziju, ali je obim materijala prilagođen kraćem vremenu u kome je historija kao nastavni predmet zastupljena u nastavi tih škola. To stvara izvjesne teškoće i nastavnicima i učenicima s obzirom da je potrebno materiju uklopiti u dvije školske godine, a to nije ni ekonomično, jer učenici moraju da nabave sva četiri gimnazijska udžbenika da bi ih koristili samo dvije godine.

Zahvaljujući autorima (prvih poslijeratnih) udžbenika historije za osnovne i srednje škole, zvučnim imenima naše historiografije: Enveru Imamoviću, Enesu Pelidiji, Ibrahimu Tepiću, Mustafi Imamoviću, Enesu Pelesiću, Enesu Durmiševiću, Fahrudinu Isakoviću i drugima, tekstovima udžbenika pokrili su oblasti sa onim događajima koji su putem negativne indoktrinacije decenijama sakrivani od učenika. Navedeni autori su definitivno skinuli veo zaborava.

Najnoviji udžbenici historije za osnovne i srednje škole dopunjeni su ilustracijama, historijskim mapama, portretima i drugim dopunama, recenzirani su od uglednih historičara Husnije Kamberovića, Bege Omerčevića, Azema Kožara, Smaje Halilovića i drugih.

Na daleko većem prostoru nego što je bio slučaj sa ranijim udžbenicima, obrađena je politička, ekonomska, društvena, vojna, privredna i kulturna historija Bosne i Hercegovine od najstarije prošlosti (antičkog doba) do novije historije konca XX stoljeća.

Diskusija o promjeni naglaska u nastavi historije u posljednjih dvadeset godina, odlično se predstavlja kao debata između onih koji kao glavnu svrhu nastave historije vide podučavanje učenika i studenata o najznačajnijim događajima i razvoju u nacionalnoj, evropskoj i svjetskoj historiji onih koji misle da je glavna svrha omogućiti savladavanje historijskih vještina, i shvatanje da je sadržaj nastavnog plana i programa samo sredstvo da se ostvari svrha. U praksi je ovo dosta sterilna debata, s obzirom na to da mnogi nastavnici historije, autori nastavnih planova i programa i autori udžbenika, pokušavaju uspostaviti ravnotežu između ova dva pristupa. Ključna pitanja koja se pojavljuju između ova dva opredjeljenja u razvoju kritičkih vještina i historijskih tumačenja su u okvirima uobličavanja udžbenika i drugih izvora znanja, i potrebe da nastavnici historije više osmisle način na koji njihovi učenici trebaju da steknu ove vještine i način razmišljanja.

ZLOUPOTREBA NAUKE I MANIPULACIJA HISTORIJOM

Iako svaka nova generacija čini sve što je u njenoj moći da unaprijedi situaciju u svijetu, historija pokazuje da njen uspjeh zavisi od stepena pripremljenosti – ne samo da preuzme odgovornost nego i da unaprijedi kvalitet u rukovođenju. Da bi ovo postigli našu mladost treba obučiti, pripremati i naučiti. Međutim, lekcije koje njima predajemo moraju biti potpuno drugačije od onih koje smo mi učili od naših nastavnika historije.

Uvidom u udžbenik: *Istorija ljudskog društva i kulture*, autora Ivana Božića, za učenike prvog razreda gimnazije, Beograd, 1961., na str. 204 i 205, evidentirano je: "Arabljan je ujedinio u čvrstu zajednicu Muhamed, koji se kao trgovac upoznao sa učenjima raznih hrišćanskih sekta i istočnjačkih vera. Izvukavši iz njih ono što je za arapske prilike bilo najprikladnije, počeo je u Meki da propoveda novu veru. Mnogi su ga u početku smatrali za ludaka ili 'pesnika', koga je ponela živa mašta... Islam je postao čisto arabljanska vera, puna netrpeljivosti prema 'nevernicima'. Zahtevao je da se protiv nevernika preduzme džihad (sveti rat)..."⁷

Godine rada potrošene su u Bosni i Hercegovini na poslovima usklađivanja gradiva u udžbenicima koji pripadaju nacionalnoj grupi predmeta. Izbacivani su detalji koji bi iritirali neke od konstitutivnih naroda. Da taj rad i nije bio baš tako detaljan, te da se nije vodilo računa o nekim stvarima, dokaz je i skandalozan podatak da je u udžbeniku historije za prvi razred srednjih stručnih škola, autora Ranka Pejića (nekadašnjeg profesora Metodike nastave historije na Odsijeku za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli); udžbenika koji se koristi u Republici Srpskoj, na stranicama posvećenim izučavanju religija, tačnije islama, uz popratni tekst objavljena i slika Muhammeda a.s.!?⁸

"To je nešto što bih okvalificirao kao događaj bez presedana u civiliziranom svijetu. Svi koji su zaduženi za to moraju odmah reagovati i to se mora izbaciti iz udžbenika, kako djeca ne bi učila pogrešno. To vrijeđa osjećanja muslimana na način na koji to do sada niko nije učinio", izjavio je Haris Silajdžić.⁹

U udžbenicima historije za osnovne i srednje škole do 1992. godine, dominirale su lekcije o Kraljević Marku, Petru Mrkonjiću-Karađorđu, Sta-

⁷ S. Halilović, "Uloga historije i kulturno-historijskog naslijeđa u izgradnji odgojno-obrazovnih vrijednosti škole", *Novi Muslim*, br. 10, Sarajevo, 2002., str. 32.

⁸ *Dnevni avaz*, 18. decembar 2004., str. 11.

⁹ Cit. djel. str. 11, Izjava Harisa Silajdžića.

rini Novaku i Starom Vujadinu, o osvajačima Turcima, poturicama, Danilu i Petru II Petroviću, Milanu i Milošu Obrenoviću, sa ilustracijama Dušanovog zakonika, manastira Gračanica i Mileševo, grada Smedereva, freske despota Stefana Lazarevića, slike Karađorđa, scene o bitkama za oslobođenje Beograda, portreti Matije Nenadovića, Miloša i Milana Obrenovića, Ilije Garašanina, Njegoša, Vuka Stefanovića Karađžića i sl. Uočljive su i historijske karte o širenju srpske države i stvaranju Velike Srbije.

Radilo se smišljeno na tome da se onemoguću svako podsjećanje na Bosnu i Hercegovinu i Bošnjake. Danas je naučno dokazano da *Gorski vijenac*¹⁰ pokazuje klanje i ubijanje, kopanje očiju, zvjerstva i uništenje svega što je islamsko, odnosno što nije pravoslavno. Pokazalo se da agresija na Bosnu i Hercegovinu i zločini nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća ne pripadaju sferi slučajnosti, presedanima ili produktima historijske stihije.

O mnogim vrlo važnim pitanjima koja se odnose na historiju ove zemlje historičari se spore, a neki od njih su doprinijeli širenju pogubnog nacionalizma devedsetih godina XX stoljeća. Historičar Milorad Ekmečić je svojom knjigom *Stvaranje Jugoslavije 1790. do 1918.*, koja je objavljena 1989. u Beogradu, bio posljednji proizvod u nacionalističkom programu koji je zagovarao Memorandum.¹¹ Navedeni akademik je za knjigu dobio nagradu ZAVNIBIH-a, koju je i primio, a istovremeno je sve vrijeme radio na uništenju Bošnjaka i Bosne i Hercegovine. U njegovom slučaju nacionalizam je progutao nauku i u njemu uništio naučnika.

HOLOKAUST – PRIMJER OSJETLJIVOG PITANJA U NASTAVI HISTORIJE

Termin "holokaust" koristi se kao naziv za period od 1933. do 1945. u kojem je Treći rajh pobio više od 16 miliona ljudi. Skoro 6 miliona su bili Jevreji, tj. više od dvije trećine ukupnog jevrejskog stanovništva Evrope, a četvrtina žrtava bila su djeca. Među žrtvama su bili poljski, ruski i ukrajinski civili i ratni zarobljenici, Romi, socijalisti, homoseksualci i ljudi sa mentalnim i fizičkim onesposobljenjima. Formalni progon Jevreja u Trećem rajhu počeo je 1933. sa tzv. Nirnerškim zakonima, koji su Jevrejima u Njemačkoj zabranili uživanje građanskih prava. Oduzimana im je imovina i mnogi su njemački Jevreji emigrirali. Emigracija je, nakon objavljivanja rata, prestala biti mogućnost, djelimično zbog savezničke blokade, a djelimično zato što je

¹⁰ P.P. Njegoš, *Gorski vijenac*, str. 154.-155.

¹¹ E. Redžić, Intervju, *Oslobođenje*, 14.5.2005. god., str. 28.-29.

i invazija na Poljsku, milione poljskih Jevreja stavila pod njemačku kontrolu. Prvo je usvojena politika izolacije, i Jevreji, Romi i drugi koji su nazvani "nepodobnima", okupljeni su i poslani u geta.

Godine 1941. otvaranje Istočnog fronta dovelo je do formiranja specijalnih SS odreda smrti, poznatih pod nazivom *Einsatzgruppen*, koji su poslani u okupirana područja da poubijaju Jevreje i komuniste, često uz pomoć lokalne policije i drugih kolaboracionista. Ovi su odredi bili aktivni u Poljskoj, u baltičkim zemljama, u Ukrajini, Bjelorusiji i Rumuniji. U prvih nekoliko mjeseci pobijeno je na hiljade ljudi. Herman Gering je 31. jula 1941. naredio načelnicima Ureda za sigurnost da prime "konačno rješenje". U januaru 1942. načelnici SS-a, među kojima je bio i Adolf Eichmann, sastali su se u mjestu Wannsee, nadomak Berlina, da odluče koji je način masovnog uništenja najdjelotvorniji. Odmah se počelo sa radom na pretvaranju koncentracionih logora u logore za istrebljenje, uz korištenje otrovnog gasa. Prvi kamp za istrebljenje bio je spreman za nekoliko sedmica, u blizini poljskog gradića Oswiecim, koji su Nijemci nazvali Auschwitz.

"Konačno rješenje" sistematično je funkcioniralo tri naredne godine, prvo sa 3 miliona Jevreja iz okupirane Poljske, a kasnije i iz drugih okupiranih zemalja i teritorija. Mladi i zdravi zatvorenici korišteni su za ropski rad do smrti. Ostatak je, uključujući i 1,5 miliona djece, poslan pravo u gasne komore, i nakon toga kremiran. Kosa, cipele, naočale, čak i zlatne plombe u zubima, sistematično su prikupljane za ponovnu upotrebu. Ova operacija zaustavljena je tek kad su saveznici oslobodili logore.

Nastava o holokaustu

Vijeće Evrope priprema nastavnički paket o holokaustu, koji će se sastojati od pedeset dosijea o holokaustu u različitim evropskim kontekstima, od njemačke historije do historije Jevreja. Ispitivat će posebnu prirodu uništenja evropskih Jevreja u nacizmu i nacionalsocijalizmu, zajedno sa drugim genocidima i zločinima protiv čovječnosti, kao što su zločini protiv Roma, ljudi sa onesposobljenjima, homoseksualaca, i na taj način obrazložiti opće značenje termina "holokaust".

Od ključnog je značaja da se proizvede ovakav nastavnički paket. Mnogi nastavni planovi i udžbenici se ove teme gotovo i ne dotiču; rijetko se smješta u svoj širi historijski i evropski kontekst. Bitno je i da ovakav paket sadrži primarne i sekundarne izvore, koje učenici mogu analizirati, ocjenjivati i tumačiti. Holokaust ima i dodatnu dimenziju. Radi se o osjetljivom pitanju, što ima implikacije i po pedagoški pristup nastavnika.

Prvo, u svakoj učionici može biti učenika koji se identificiraju sa onim grupama koje su nacisti odabirali za progon, što će od nastavnika tražiti posebnu osjetljivost. Drugo, kao što je Carrie Supple rekla, "kad se predaje o holokaustu lako je učenika 'paralizirati' slikama i informacijama koje je nemoguće uklopiti u bilo kakvo obično značenje".¹²

Drugo, neki učenici (obično dječaci) mogu biti morbidno fascinirani okrutnošću i sadizmom onih koji u upravljali logorima, vršili medicinske eksperimente na žrtvama, ili bili članovi odreda smrti. Konačno, neki učenici nisu u stanju shvatiti šta se, zapravo desilo, s obzirom na prirodu i obim holokausta, dok drugi jednostavno ne reagiraju na užas, bilo iz šoka, ili zbog stalne izloženosti nasilju (stvarnom ili dramatiziranom) kroz mas-medije.

I autori publikacija Vijeća Evrope o holokaustu, i predavači na Yad Vashemu, izraelskom Institutu za sjećanje na holokaust, slažu se da za nastavnike ovo može biti veoma teška tema. Moraju biti osjetljivi i prema reakcijama učenika i prema svojim, što uključuje i razmišljanje kako će odgovoriti na različite učeničke reakcije. Obje se grupe stručnjaka, također slažu da zadržavanje nastave na općem nivou – događaji, datumi, statistički podaci – što može djelovati "sigurno", ne pomaže učenicima da shvate šta se desilo. Mnogi učenici jednostavno ne mogu uspostaviti odnos prema ogromnim brojkama, ili fotografijama gasnih komora i živih i mrtvih žrtava kad su logori oslobođeni. Razumijevanje dolazi kroz pokušaj da se shvati šta su pojedinci doživjeli, kroz njihova svjedočenja, biografije, pisma, dnevnike, pjesme i priče. Predavači na Yad Vashema preporučuju i da nastavnici naveđu učenike da osjete ljudske dileme. Recimo, Jevreji koji su se 30-tih smatrali sastavnim dijelom društva u kojima su živjeli našli su se pred dilemom: da idu ili da ostanu. Ako ostanu, kako da riješe sve goru situaciju u kojoj im porodice žive? Ako odu, gdje će? I, šta da rade ako neko iz porodice odluči da ostane? Ako žive u getu, kako da zadrže barem nešto što liči na normalan život, ljudskost i dostojanstvo? Ako prežive logor, kako da iza sebe ostave ono što se desilo i počnu graditi novi život?

Na sličan način se može sagledavati i dilema onih koji su pružali otpor, pasivnih posmatrača, onih koji su pokušali pomoći (koji se nekada nazivaju "spasiteljima" ili "ispravnima"), kolaboracionista i počinitelja. Postoji velika količina materijala o holokaustu, od koje će dosta toga biti u Paketu Vijeća Evrope, što će dati osnov za razmatranje dilema ove vrste.¹³

¹² Geoffrey Short, Carrie Supple i Katherine Klinger, *The Holocaust in the school curriculum: a European perspective*, Izdavaštvo Evrope, Strasbourg, 1998., str. 35.

¹³ Neke od ideja u posljednjem pasusu izvučene su iz lične prepiske autora sa Shulamitom Imbrom, pedagoškim direktorom, i Edwardom Jacobsom, pomoćnikom za projekte, Yad Vashem.

Život Shoah

Na područjima dospjelim pod vlast nacista primjenjena su okrutna sredstva potčinjavanja stanovništva, suzbijanja protivnika i uništenja ljudi koji su pripadali "nižim rasama" ili ih je Hitlerova nacionalsocijalistička ideologija smatrala "štetnima". Već od početka rata, Romi, homoseksualci i iznad svega milijuni Jevreja bili su zatvoreni u geta i koncentracijske logore, koje su Nijemci stvorili po čitavoj srednjoj i istočnoj Evropi. Protiv Jevreja nacisti su pokrenuli, od 1942., "konačno rješenje", odnosno plan za njihovo potpuno uništenje: u logorima je u smrt poslano šest miliona jevrejskih muškaraca, žena i djece. Tu tragediju čovječanstva XX stoljeća, holokaust (pojam povezan sa jednom vrstom žrtvovanja koje se u antici obavljalo u grčkim i židovskim vjerskim obredima), Svjetska jevrejska zajednica pamti kao SHOAH ("katastrofa").

MUZEJI – MOGUĆNOST INTERAKTIVNOG UČENJA

Raspon tema koje danas obrađuju muzeji je fascinantan. Tradicionalni lokalni ili nacionalni historijski muzej, sa salama za različite periode, često dizajniran tako da posjetitelj krene od prahistorije i završi sa 20. vijekom, još uvijek je najdominantniji u najvećem dijelu Evrope. Međutim, u posljednjih 30-40 godina, sve se više pojavljuju specijalizirani muzeji, koji se bave temama često bitnijim za historiju 20. vijeka – kao što su muzeji transporta, nauke, tehnologije, industrije, rata i naoružanja, kulture i umjetnosti, fotografije, filma, novinarstva, djece i etnografije – da nabrojimo samo nekoliko. Kao što je već rečeno, to su teme koje se bave panevropskim trendovima i razvojem. Ima muzeja koji se bave kulturom i životom etničkih, jezičkih i vjerskih manjina.

U isto vrijeme, dizajniranje i organiziranje izložbi u tim muzejima obično se udaljava od dosta nemaštovitog predstavljanja slika, predmeta i dokumenata, i posjetiteljima nudi cijeli spektar multimedijских izložbi za sva čula, sa rekonstrukcijom mjesta, projekcijama slajdova, kompjuterskim terminalima, filmom, muzikom i drugim tonskim zapisima, kao i sa mogućnostima interaktivnog učenja. Posjetitelji su sve češće pozvani da muzej koriste po vlastitom izboru.

Ova kombinacija medija i rekonstrukcija mjesta pomažu da se stvori pravi osjećaj za historijski period, dok interaktivni pristup i različite maršrute kroz sam muzej pomažu u samostalnom učenju, kao i učenju u grupi. Kao što kaže Helena Friman, muzeolog iz Švedske: "U muzeju... djeca

moгу vidjeti, dotaknuti i pomirisati; mogu sami držati alate i koristiti uređaje. Ovdje se historiji pristupa u istraživačkom duhu”.¹⁴ Kratkom primjeru istraživačkog duha u pristupu historiji, o kojem govori gđa Friman, mogli bismo dodati svoju podršku njenom savjetu nastavnicima historije, da muzeje koriste kao obrazovni resurs, jer dobra izložba potaknut će posjetitelja na historijsku empatiju, na razmišljanje o historiji i usporedbe prošlosti i sadašnjosti.

Međutim, svaki muzej mora odgovoriti na interese i potrebe različitih posjetitelja. Može imati obrazovnu funkciju, ali to mu nije jedina namjena. Izložbe moraju biti zabavne koliko i informativne. Potreba da se privuku posjetitelji utječe na odluke:

- koje eksponate pokazati, a koje odložiti u arhiv u podrumu?
- kako ih smjestiti?
- gdje ih pokazati?
- kako eksponate međusobno povezati?
- da li izložba treba pratiti jasnu struktuiranu priču, ili da bude dizajnirana tako da posjetitelji sami pretražuju (ponekad se to opisuje kao “kulturno razgledanje izloga”)?
- koliko kontekstualnih informacija dati o svakom predmetu, a koliko o izložbi u cjelini?

Muzeji sve više teže tome da povezuju ono što imaju sa onim što škole žele. U tom smislu, sve je više muzeja koji imaju obrazovne odjele. Njihova funkcija je kombinacija:

- saradnja sa školama na predstojećim posjetama;
- konsultacija sa nastavnicima prije postavljanja nove izložbe;
- konsultacija sa nastavnicima i lokalnim udruženjima nastavnika o tome kako muzej može efikasno povezati svoje izložbe sa nastavnim planovima i programima?
- organizacije namjenskih posjeta sa vodičem i školske manifestacije;
- razvijanje nastavnih materijala za pripremu posjete i nastavak rada;
- organiziranja specijaliziranih kurseva za nastavnike historije.

¹⁴ Citirano kod: Stefan Seidel, *The museum as a resource in history teaching*, Strasbourg, Vijeće Evrope, 1997.

Zaključak

ULOGA HISTORIJE I MUZEOLOGIJE U OBRAZOVANJU MLADIH

Mi nismo odgovorni za našu prošlu, već za našu buduću povijest... Bošnjaci ne treba da se boje misliti za svoju budućnost, kao što ne treba da budu opsjednuti prošlošću.¹⁵

Historija naroda svijeta je pisana po principima takmičenja i doktrini nadmoći i dominacije. Teško bi pronašli narod voljan da izrazi vlastitu historiju po principima univerzalnog bratstva, istinske ravnopravnosti i plemenitosti svih muškaraca i žena. Takva interpretacija historije zahtijeva hrabrost i razumijevanje, karakteristike istinski zrelih i civiliziranih ljudi, kakve ljudska rasa još nije vidjela. Ispisivanje historije iz perspektive snažnih i žrtvovanih sila mira, bi nam dozvolila da razvijemo razumijevanje motiva koji stoje iza agresije i genocida, i što je još važnije stvaranje mira.¹⁶

Ono što izdvaja ljudsku rasu je priroda i kvalitet naše svijesti: naša sposobnost da znamo da volimo, sloboda da biramo i da znamo da imamo izbor. Ove tri ljudske osobine – znanje, ljubav i volja – omogućavaju ljudskim bićima da prevaziđu granice koje je priroda postavila pred ostala živa bića.

Conclusion

THE ROLE AND IMPORTANCE OF HISTORY AND MUSEOLOGY IN EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

We are not responsible for our past, but future history... Bosnians should not be afraid of thinking about their future, as well as they should not be obsessed with the past.

World history has been written by principles of competition and doctrine of supremacy and dominancy. They would hardly find nation that would be willing to express personal history by principles of universal brotherhood, true equality and nobility of all man and women. That kind of history interpretation requires courage and understanding, characteristics of true adult and civilized people, which human race has not seen yet. Analysing history from perspective of strong and sacrificing peace powers would allow

¹⁵ M. Cerić, *Oslobođenje*, 26.02.2005., str. 27.

¹⁶ H.B. Danesh, *Jedinstvo: Kreativna osnova mira*, Toronto, 1986., str. 3-4.

us to develop understanding of motives that stand behind aggression and genocide, and as the most important, creating peace.

The thing that detaches human race is nature and quality of our consciousness: our ability to know that we love, freedom of choice, and that we know we have choice. This three human characteristics-knowledge, love and willingness-enable human beings to overgo the borders that nature has put in front of human beings.